

je istinski »temeljno vrijeme povijesti«¹⁵ upravo kao »duboko iskušeni trenutak sadašnjice«¹⁶ i kao »iznimni trenutak« u kojem »i čovjek i svijet postaju *svremeni*, što znači da doista jesu«¹⁷. Bez straha od pretjerane emfaze može i mora tako shvaćeno slobodno vrijeme biti nazvano čudom: »Da je 'slobodno vrijeme', to jest nekontrolirano, neplanirano, ne-esencijalno, ne-prirodno, uopće moguće, da je samo 'vandimenzionalno' vrijeme uopće moguće, *eto onog čuda nad kojim zastaje jedna dublja misao nego što je filozofija*, čuda koje ostavlja za sobom svu metafiziku i sav rad uopće, čuda događanja prije događaja, da tako kažemo: povijesti prije svake povijesti.«¹⁸ Pitanje je mogu li sloboda i vrijeme sadržani u tom čudesnom, tako reći pretpovijesnom »slobodnom vremenu« uopće ikada postati temom misli.¹⁹ A ipak, upravo u tome treba prepoznati najviši i najprječi zadatak misli i mišljenja: »To je najveći, jedva zamišljivi 'zadatak' misli: *da misli povijesnu individuaciju u njenom iskonu*, ne po onome kako se već očitovala. U intermezzu epoha, povijesnih svjetova, misli je kao da nema što da misli: čak je i cjelina prethodno različitog, koje je naknadno povezano u osvrtu na sveuspostavljajući iskon, ostala za njom. Pa ipak misao nikad nije tako slobodna i vlastita kao u tom 'hiatusu irrationalis': tu ona nije odijeljena od 'bitka' – kako bi tek naknadno, preko 'bića', 'stvari', 'predmeta' do njega došla; tu je ona *jedno* s poviješću i zato povijesno-tvorna.«²⁰

S obzirom na svoj položaj i mjesto, drugim riječima na svoj najviši zadatak, povijesno mišljenje se, u najstrožem smislu riječi, zbiva u međuprostoru, u *intermezzu* svjetova. Utoliko mu više nisu svojstveni lik, ustrojstvo i bitni način opredmećujućeg i predstavljajućeg mišljenja *o nečemu*. Bliže bi njegovu narav očitovala odredba mišljenja *nečega*, u objektinom i subjektinom smislu ujedno, dakle kao mišljenja koje ono što misli tim mišljenjem tek uopće pro-iz-vodi, što znači izvodi na svjetlo pojave, očituje i pokazuje. Riječ je tu prije o nekom »do-puštajućem mišljenju«²¹, kojemu je dalek svaki s-hvaćajući, po-imajući operativni, radni zahvat prerađujućeg, proračunavajućeg i preoblikujućeg metafizičkog »forsiranja stvari«²².

Povijesno mišljenje počiva na pribranoj odluci za skromnost primanja i skrb oko primljenog, za jednostavnost, gotovo neupadljivost sabranog kazivanja.²³ Premda,

¹⁵ Isto, 41.

¹⁶ Isto, 419.

¹⁷ Isto, 268.

¹⁸ V. Sutlić, *Praksa rada kao znanstvena povijest*, 38.

¹⁹ Isto, 39.

²⁰ V. Sutlić, *Bit i svremenost*, 387.

²¹ V. Sutlić, *Praksa rada kao znanstvena povijest*, 284.

²² Isto.

²³ Isto, 283.